

Budapestre vonatkozó ujságcikkek

Osztályozás

Tárgy

902.6

Hely

Idő

"1925"

Személy

Forrás:

Szózat

Bp

(Hely)

1925. I. H.

(Idő)

(Köt. v. füz.)

(Old)

Atilia Firma fürdője

Irta: Kisházy Ágoston Gyula

(A Szózat tudósítójától.) Sokat hallottunk már beszélni a rómaiak melegefürdőiről anélkül azonban, hogy valami áttekinthető képünk lett volna róluk. Az ásások helyén eddig három látott napvilágot és pedig egy kicsiny a vasúti töltés alján az északi részen, a nagy fürdő a múzeumépület kertje előtt s az utolsó az ásások déli részén, amely berendezései miatt, a többit valószínűleg meghaladja s a benne talált feliratos kövek és téglák nyomán Atilia Firma téglagyárosnőnek szokás tulajdonítani. Nyilvánosság számára készült, de magántulajdon volt, mint a vele összeépült nagy lakóház mutatja, de használata túl lépte a két századot s nagyon valószínű, hogy később mint nyereszkesedő vállalkozást valamely szűkebbkörű „családi részvénytársaság” tartotta birtokában.

A római művelődés egyik legfontosabb tényezője a melegefürdő, különösen az ily hidegghajlatú északon s annak szeretete annyira általános lett, hogy minden valamirevaló nagyobb lakóháznak külön fürdőberendezéseit okvetlen megtaláljuk. A fürdő tehát egyenesen életszükségletté vált. A közfürdők emiatt éppen a köznép számára készültek, kiknek nem állott módjukban az előbbieket előállítása. Fontossága éppen azért nagy, mert következtetést enged az alsó társadalmi réteg népességére, valamint az általános művelődési állapotokra is.

Aquincum fürdőinek korát lehetséges közelítőleg meghatározni. Nem keletkezhettek a Kr. utáni második század közepe előtt, amelyből eredt különben a polgári város épületeinek zöme, mert valamennyi kútak hí-

ján a vízvezetékre volt alapítva, már pedig tudjuk, hogy az új erdélyi-dáciai városok vízvezetékei Hadrianus császár parancsára létesültek; nem lehetett az aquincumi későbbi, de viszont korábbi sem a zavaros politikai viszonyok miatt. Viszont teljes kétszázados élettartama alatt több ízben átalakításon ment keresztül. Felépítése különböző korokra vall. Legrégibbi része a délnyugati fele, amely eredetileg csak egy osztályú volt és használata a nők és férfiak számára a nap

különböző szakaszaiban történhetett. Legkevesebb fél-század múlva tulajdonosa a fürdő megreformálását határozta el külön a nők és külön a férfiak számára, amely újabb területfoglalást igényelt s észak felé terjeszkedhetett. Ezzel azonban a bejárat megváltozott. Hamarabb bővítési ok jellemző éghajlatunkra. A nyári évszak egy meleg téli fürdőre csaknem az üzemszerűen határos s a fűtést fenntartani nem igen fizette ki magát s a közönség javarészt elhódította a szabad Duna. Emiatt a tulajdonos úgy segítette magát, hogy nyári uszodát épített külön medencékkel és pedig azon helyen, amely még szabadon rendelkezésre állhatott, miáltal teikét csaknem teljesen beépítette és észak felől az utcánánynak megfelelő szabálytalan hevenyészett nyári színt szansezett öltözékhelyiségül. Ezenkívül még egy bővítésről van tudomásunk, amely külön épület-szárnyban készült s ez a férfi fürdőosztály bővítéséből állott elő, mint hozzáragasztott szabálytalan toldalék. Az épületpont jellemző része még egy négyszögletes viztorony, amely bepillantást fog engedni Aquincum város „vizüzemébe”!

Kisértsük meg ellátogatni a fürdő belsejébe!

Dél felől egy szűk kövezett utcán érkezünk hozzá, melynek kövein, ha a székér végigdöcög, a gyalogosnak valamely kapuajtja (vestibulum) kell behúzódnia, hogy el ne sodorja. Az épület nem nagyon magas, négyszögletes. Alig mutatja, hogy középület volna. Egyhangú szürke vakolatát míg tagozza a magasban fekvő kis négyszögű világítóablak, de hát római korban vagyunk, aki háza belsejét inkább elzárta, a külvilág elől s mai korunk magasra tartott „utcai szobáit” megvetette.

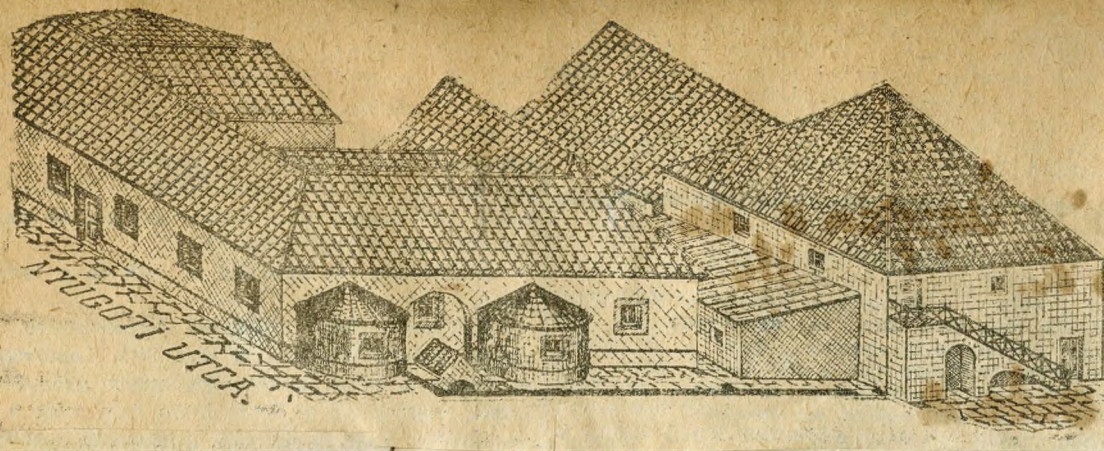
Közepe táján elég széles, de alacsony ajtón kis előszobafelébe lépünk, amelyben a szembenlévő kis fiülkében egy pénztáros (cassarius) ül kis pad előtt s megkérdezi tőlünk, vajjon a meleg női vagy férfi fürdőbe igyekeznünk, esetleg nyár idején a szabad fürdőbe, hol is délután a férfiak számára van nyitás. Célunk az egész épületet bejárni lévén, kezdjük az utca mentén.

Az előszobán túl a fürdőosztály lakószobája van, amelyből egyúttal az épület e részét is őrzi éjjel-nappal betörés és lopások ellen. A másik ajtón egy hatalmas fészkerbe lépünk, amelynek eleje folyosóféle s benne. A forró nap ellen enyhülést talál a flatalság. zök számára. Nyáron csakugyan eleven élet van benne. A forró nap ellen enyhülést talál a flatalság. A helyiség nagy szabálytalan cseréptetővel bír. Ajtóján belső kövezett udvarára lépünk, amely bizony nagyon szűk s hamarosan meg is jegyezzük, hogy ügyetlen bejáratot adott a tulajdonos, de hát régeb-

ben mindez nem volt egészen így, csak ő jó üzletember lévén, teikét kihasználta s mivel az utcából nem foglalt, a decuriók testületének sem lehetett benne semmi kifogása. Régi fürdővendégek állítják, hogy sokkal jobb így, mert azelőtt az Aquincumban gyakori heves északi szél bevágott az épületbe, míg jelenleg irdatlan nagy tetője föltartóztatja.

Jobbra sarkán álló kettős ajtón beépünk egy tágas velkezésszobába (apodyterium), amely aránylag hamar leltül, mert a kettős ajtó nem zár valami jól, előszobája pedig nincs. Kis apleka miatt félhomály van benne. Mázolt deszkafülkék vannak, hová a levelet ruhát akasztják s néhány padján körmöt vagdalnak s elhajszkodnak a nők s ott van még az elmaradhatlan pipereasztal a tükörrel a nők számára.

Következő ajtón át lépünk azon szobába, melynek közepét a fangyos medence foglalja el. Köröskörül elég keskeny gyalogjáró s a medence szegélye mellett vízelőfolyó csatornavájtát. Ismét egy ajtón a smokszobába lépünk. Valóságilag kellemes a félhomály. Alig lehet észrevenni, hogy a falak olajfestésűek s olyan márványerezeteket mutatnak. A meleg medence (caldarium) ugyanúgy. Mögötte félkörű fiülke, ahol kis kádmedence van hideg víz számára s fölötte a zápot ontó zuhany. A befolyó víz a medence körül vajútt csatornában vonul az előbbi helyiség felé. Balról fűg-falon ajtó vezet át egy lényegesen kisebb kamrába, ahol az ismeretes forrófogót élvezheti, akinek szervezete kibírja. Ezzel a helyiséggel elzáródik s visszafelé menve kijövünk az udvarra.

A férfiak fürdője a baloldalon fekszik. Fedett csarnok alatt kettős ajtón lépünk a vetkezőbe, amely az előbbinél szemmel láthatóan nagyobb. A berendezés különben mindenben ugyanaz. Dél felé már a sarokra kerül a lagyos medence helyisége s a meleg medence a női forró légkamrának közvetlen szomszédságába, amelytől erős falazat zárja el. Berendezése teljesen azonos. Faragott kőszegélyek, égetett téglaburkolat, a boltívalle hideg medencével és zuhannyal. E helyiségeknek különös benyomást ad a római keresztboltozat állós íveivel, mintha valamely épület folyosóját járnók. Azonnal felülődünk rajta, hol a férfiak forró légkamrája? Visszamegyünk a vetkezőbe s azontúl észak felé kisebb helyiségbe lépünk, amelyben ugyancsak langyos medence van. Itt egy sikátoron, melyből kettős ajtó vész ki a hátsó udvarba — kizárólag a szolgálk és fürdőszemélyzet használják — álléjük a nagy forró légkamrába. Szokadlanul nagy, de hát a férfiak különösen kedvelik s azért szükséges.

A vetkező helyiséget már bejövét a nagy fészert alatt látuk. Egészen eredeti gondolat a tulajdonostól! A gőzfürdő négy oldalról egy négyszögletes udvart zár körül, kivettjük tehát belőle a földet s az alapok védelme miatt szigetelő betétfalal látjuk el. Uszodának azonban mélyebb víz szükséges, nagyon mélyen az alapfalak miatt sem mehettek le, éppen azért az uszoda medencéjét megemelték s néhány lépcsőfokon, de alig egy ember számára elegendő folyosón lépünk be hozzá. Köröskörül keskeny gyalogjáró, amely inkább a medence lépcsős szegélye s két szögletében körökkel alakú lejáró lépcsője van. Az udvar felől két pilléres épített kadalakú medence jobbra-balra, ahol különösen az idősebbek szokták elbeszélgetni, mert odabent az ifjúság közelműködése révén társalgás a zsvajgás és pocskolás. Különben is ez fedett s árnyékos esik, míg a másikonál az érszen túl ott az Isten szabad ege.

Körül akarunk tekinteni azonban a hátsó részeken is. Hozzáfértünk elég nehéz s ha az utcán végigkerülni nem akarunk, vissza kell mennünk a férfifürdő forró légkamrája ajtórajához s a szolgálk kijáratát igénybe venni. Ezzel szemben volt valamikor utca kijárat is, de tanácsos volt szél és betörés veszélye miatt elfalazni. Nagyon szűk kutyaszorító sikátorba lépünk, amelytől balra három falazott fűthető helyiség van. Legnagyobb részben *naktárul* szolgál üzemi anyagok és leltári tárgyak számára. Vízről mentes és amellett biztos helyen is fekszik. Dél vonalán a szomszéd ház oszlopkerős perisztyl udvarának fala zárja el a kilátást s amellett az épületet egy kapun megkerülhetjük az utca felé, amelyhez közel fűtőkamarája van a pincehelyiségben.

Egy ajtón álléjük a szomszédház udvarába s egy másikon ki a délkeleti sarokban álló négyszögletes épület elé. Legfőbb esüshat menő eresepes tetője árulja el, hogy tetőnyelést annak fogalmaink szerint nem elég magas s bizony kinézése elég tömzsi benyomást. Jó széles ajtó vezet pincéjébe. Ablak alig van rajta, össze-vissza egy. Középen két vastok pillér tartja hat mezőre osztott keresztbolto mennyezetét,

amelyen sokhelyütt csodálatos vízátvivási foltok vannak. Beljében fa rekesztékek egyes anyagoknak s nyár végére csaknem egészen megtelül hasábbfával a gőzfürdő téli fűtése számára.

Külsején kőlépcső vezet föl az emeletre, amelynek délnyugati sarkán feltűnő alacsony bejárati ajtó van. Beléjük rajta s a különös főhomályban szemünkbe ötlök a falak mentén végigvonuló erkélyalakú deszkajáró itt-ott egész kis ablak van szellőzés miatt, melyet télen gondosan elzárnak fagyás veszélye miatt. Tetője ugyanolyan, csak köröslapoz nyugszik s lábaink alatt a tiszta ivóvíz.

Gondolkozóba ejt, vajjon miért elégedtek meg így kis magassággal, alig 5 méterrel? Világos a dolog, hiszen a nagy vízvezeték sem magasabb, már pedig emberi erővel naponként még fejebb hordani, nagy költséget igényelne, de különben semmi célja, így pedig a mintegy 120 köbméter víz minden pillanatban rendelkezésre áll. A vízvezeték a nagy kivételezést nem bírja meg, hosszú időt vesz igénybe az utáno-lyás, a víztároló tornyok mellözhetetlenek. Ez rendes körülmények közt fedezi másfél ezer lakos napi szükségletét s emiatt a polgári városban kellett építeni legalább tíz darabot. Szokatlan ugyan, hogy a fürdőnek egymagának víztornya legyen, de nem lehetetlen. Elvégre fürdő víz nélkül egy pillanattig sem létezhet, de a tornyot képes ellátni egész területet, a tulajdonos körüllevő épületeit nyilván ez táplálta.

Tudakozódásunkra a *vízfelügyelő* azonnal felvilágosít róla, hogy a víz táplálása csakugyan a vízvezetékéből történik. Annak egyik pillére oldalán vízját van lefelé s belé jó vastag ólomcsövet helyeztek s vezették a föld alá. Elfalazva azért volt, mert az ólom könnyen megsérül s a fagyás ellen is védeni kell, alul azonban a földben több ágra osztják, mert több utcát kell ellátni vele. A mi vezetékünk is így jó valamelyik utcaszint alatt s felkiünkön behaladva a tornyot délkeleti sarkában egy kőményszerű csatorna van falazva, amelyen fölhatal a nyomó cső. Bár nem beledolgozhatók a vízvezeték, ment magasabbra úgy sem emelkedhetik a rendesnél. Vízszint alul csap van rajta, hogy a vízüzemből kikéncsolhassuk ami

csatornába vezetjük bele.

Vezetőnk elmagyarázza, hogy így ólomvezeték-hálózatot képesek vagyunk a fürdőnk egyes részeit külön-külön is vízzel ellátni. Az üzem kezdete ügyis egy nagy tisztogatásból áll, mely után megtöltik a medencéket vízzel, Valamennyiben egyenagasan áll s ha kicsap, a vízjátok a csatornába levezetik. Magasabb a szint az uszodában, de az ügyis külön működik, sőt legfőbbször minnesenek is egyidőben üzemben, mert ennek idenye a nyár, a többieké inkább a téli időszak.

Sokat hallottunk beszélai azonban a központi fűtőberendezésről, a hypocautumról, itt pedig már a fűtőmesterhez vagyunk utasítva. Visszatérünk a szomszéd ház udvarán az előbbi sikátorba. Eppen hasábbfákat hasogat hosszúra, mint kemencében kenyeret süttő háziasszonyaink s élvezet működési helyére, amely olyan pincelyük féle hevenyészett bádogtetővel s kis nyíláson vöröslök tonka, de nem látunk valami messzi belé. Elmagyarázza tehát a következőket:

Az összes helyiségek, melyeket sorban végigjárunk, egytől-egyig alá vannak pincézve. Pincéjük azonban oly alacsony, hogy felnőt ember guggolva alig fér meg el benne. De hely se volna számára, telidestele van tűzközből levő kis oszlopocskákkal, balluszterekkel, amelyek úgy állanak egymás mellett, mint valamely törpe katonacsapat, csak hogy fejükkel föltámasztják a padolatot, melyen a medence nyugszik. Ez így meg végig a helyiség határfaláig, ahol, ha tovább akarjuk vezetni őket, kis boltozott nyílásokat alkalmazunk, melyeket a téglapető kemencékkel számtalanszor láthatunk. A fűtést tehát elkezdjük hajnal tájban s lassan hamelegedik utána a padolat s átveszi a víz a meleget, külön fűteni nem is szükséges, kivéve a gőzt, de ezt ügyis forralóedényben állítjuk elő. A falazat nem nagyon vastag, hamar átadja a meleget, de megtartja sokáig magá s.

Am de ki ne tudná, hogy a legmelegebb ott van, ahol a tűz ég s a tűzélkemence fölött éppen a női fürdő forró légkamrájának van legjobb helye.

Már enged valamit hevőből, mikor a szomszédos helyiségbe lép, de képes a melegmedencét egyazon melegségben tartani, ellenben erősen megcsappan, mikor a harmadikba lép, amelyet már csak langyossá képes melegíteni, de még mindig erős arra, hogy fűtse az előteret, sőt a pénztáros azon túl lévő lakoszobáját is. Ment hát igen sok felületet kell érnie; mincesak a pincében csatagol a forró levegő, de a falak mentén lyukas téglából falbélés van, amelyek járataiban végigbujkál a mennyezetig s az egész sorozat végén kijárat van, amely a tűzhelynek jó huzatot ad. Igen sok előnye van! Elégetlen fa nem marad! De hát a szoba egyetlen meleg marad és nincs vele füst, piszok és bosszankodás.

A férfiak gőzkamrája ujonnap létesült, azért különfűtő kemencéje is van. Nem is lehet megközelítenünk, csak víztorny megkerülésével a szomszédház udvaráról, hol hátsó udvara van. Lényegében az ugyanaz, újat nem találtunk, kivéve oldalszobáját, ahol csak részben van fűtés, oldalt nyilván hideg medencének kellett állania.

És még egyre vagyunk kíváncsiak: vajjon milyen volt a közönség, amely látogatta? Egy nagyon kedélyes, barátságos, rokonszenves nép. Az idősek szépen elcsévegnék a medencében hoverázva, a gyermekek pajzánkodnak s az ifjak dícselkedve mondanak hihetelloneket. Kedves tárgy az applutereatrum mulatásága, az állatviadalok, másikonk vonzó a Duna és egyebek s a mindennapos élet ezer meg ezer aprósága, öröme és kellemellen bosszúsága, mert hogy az is volt, bizonyítja azon ifjú, amelyik az egyik helyiség falára karcolta valami hegyes tárggyal ama józsa káromkodást nagy akombákomokkal: *Iratum Jovem Deum = A haragvó Jupiter istenit!*

Az élet ezerkétszáz évvel előbb sem volt más, mint napjainkban és az ember mindig csak ember maradt.